

МАРКАЗИЙ ОСИЁ АРАБЛАРНИНГ ОИЛАВИЙ МАРОСИМЛАРИ

Ш.А.Искандаров

*Тошкент тиббиёт академияси
Ижтимоий фанлар кафедраси доцент*

Аннотация. *Мазкур мақолада Марказий осий арабларнинг оилавий маросимлари таҳлил қилинган. Шунингдек Марказий осий арабларнинг оилавий маросимлари борасида бир қатор олимларнинг фикр ва мулоҳазалари баён қилинган бўлиб, ушбу таҳлиллار натижасида фанга бир қатор янгиликлар олиб кирилган.*

Калит сўзлар: *Марказий осий, араблар, маросимлар, оилавий маросимлар, тўй, никоҳ, ҳаёт тарзи.*

КИРИШ

Маълумки, инсоннинг турмуш кечиришида оиланинг роли беқиёсдир. У муайян даражада мустақил тарзда ҳамда ижтимоий муҳит таъсири остида ҳаракат қилади. Ижтимоий ҳаётнинг барча жиҳатлари, ютуқ ва камчиликлари оилада ўз аксини топади. Айни пайтда оила янги инсонни вужудга келтириш, болаларни тарбиялаш, шахснинг маънавий ва жисмоний шаклланишини таъминлаш орқали муайян ижтимоий жараёнга фаол таъсир кўрсатади. Оила ва оилавий муносабат, кишилар ҳаёти ва турмуш тарзи таркибий қисмларининг йиллар ўтиши билан трансформацияга учрашини ўрганиш ва уни тадқиқ қилиш ҳам бугунги кундаги долзарб масалалардан бири ҳисобланади.

Оила ҳаётнинг абадийлигини, авлодлар давомийлигини таъминлайдиган, муқаддас урф-одатларимизни сақлайдиган, шу билан бирга, келажак насллари қандай инсон бўлиб етишишига бевосита таъсир кўрсатадиган тарбия ўчоғидир. Оила бор экан, фарзанд деб аталмиш бебаҳо неъмат бор. Фарзанд бор экан, одамзот ҳамиша эзгу орзу ва интилишлар билан яшайди¹⁴.

XX асрнинг 50-йилларидан бошлаб, араб оилаларида иқтисодий ўзгаришлар билан бирга оиланинг ижтимоий тузилиши тубдан ўзгарди. Оила аъзолари турли соҳаларда фаолият олиб бора бошлайди. Шўролар даврида араб оиласини ишчи, хизматчи ва ишлаб чиқаришдан ажралган соҳа вакиллари, зиёлилар ташкил қила бошлади.

XX аср ўрталари ва иккинчи ярмидаги араб оиласи ҳақида сўз юритиш учун оила аъзоларининг умумий сони, оила бошлиғи ва аъзоларининг жинси, қариндошлик даражалари, қайси уруғга мансублиги, ёши, маълумоти, машғулотини аниқлаш лозим бўлади¹⁵.

¹⁴ Каримов И. А. Юксак маънавият енгилмас куч. – Тошкент: Маънавият, 2008. – Б. 56.

¹⁵ Ражабов Р. Ўзбекистондаги араблар тарихи ва этнографияси... – Б. 297.

Этнографик маълумотлар катта оиланинг XX асрнинг 30-йиллари бошларига келиб майда оилаларга парчаланганлигини, ўз навбатида кичик оилалар бўлинмаган оилага доим айланиб туришини кўрсатмоқда. Катта оилалар парчаланганининг бир қатор сабаблари бўлиб, уларнинг асосийларидан бири хусусий мулкка эҳтиёж кучайганлиги ва қолаверса, собиқ советлар ҳукуматининг зўрлик билан коллективлаштириш сиёсати ўтказганлигидир. Хусусий мулкка эҳтиёж кучайганлиги боис ўғиллар отадан ажралиб, алоҳида хўжалик туза бошлаганлар. Лекин шу ўринда таъкидлаш жоизки, катта оилалар парчаланиб кетса ҳам унинг аъзолари ўртасида хўжалик алоқалари (биргаликда уй қуриш, деҳқончилик қилиш, ўтов кўтариш, гилам тўқиш, жун қирқиш ва ҳоказолар) давом этган. Турли тўй тантаналари ва мотам маросимларида бир-бирларига моддий ва маънавий ёрдам кўрсатиш каби инсонпарварлик удумлари арабларда ҳозиргача амалда давом этиб келмоқда¹⁶.

Тожикистонда яшаб келаётган араблар ҳозирги кунда “Аивада” колхозини, Шаҳартуз вилоятининг “Ленинград” ва номидаги колхозларда араб аҳоли яшаб келмоқда шунингдек, Кобадийён вилоятидаги Телман, оиланинг иккита шакли - кичик ва бўлинмаган, уларнинг ҳар хил турларини кузатиш мумкин. Таъкидлаш жоизки, араблар ҳам катта патриархал оилалардан кичик оилаларга ўтиш даври узоқ давом этади. Ўз навбатида, кичик оилалар кўпинча ўғиллари турмушга чиққанидан кейин бўлинмаган оилаларга айланади.

Марказий Осиёнинг бошқа халқлари орасида ҳозирда кичик (ядровий) оила устунлик қилаётгани ҳақида ҳеч қандай далил йўқ. Айнан араблар ҳам худди шу нарса арабларнинг замонавий оилавий маросимларига ҳам тегишли бўлиб, улар ўртасида тожиклар таъсири остида шаклланимоқда яъний уларда ҳам Марказий Осиёнинг бошқа ҳудудларидан истиқомат қилиб келаётган араблар сингари ҳолатни кузатилади.¹⁷

Марказий Осиё арабларининг миллий ўзига хос жиҳатлари, яъни оилавий маросимларининг йўқолишига ички ва ташқи омиллар таъсири кузатилади. Араб оиласидаги энг муҳим жиҳатлардан бири бу–ўзаро яқин қариндошлик ришталари жуда катта аҳамиятга эгаллиги билан белгиланади. Оилада этномаданий жараён йиллар ўтиши билан ўзгариб, янгича бир маданиятнинг шаклланиши кузатилади. Бу каби ҳолат араблар турмуш тарзи ва урф-одати ҳамда анъаналарида учрайди.

Араб оилаларининг трансформацияга учраши кейинги йилларда уларнинг ўтроқ ҳаётга ўтиши билан боғлиқ бўлиб, оиладаги ўзаро муносабатларнинг бир неча йиллар ичида шаклу шамойили ва тузилиши ўзгариб, бормоқда.

Умуман олганда, араб оилалари миллий қадриятни сақлаб қолишига катта эътибор қаратишган. Респондентларнинг 56 фоизи араблар ҳақида оила даврасида ҳам суҳбатлар бўлиб турида деб таъкидлайди. Шу сабабли бўлса керак араблар минг йиллардан бери баъзи анъанавий этномаданий хусусиятлар сақлаб қисман бўлса ҳам

¹⁶ Ражабов Р. Ўзбекистондаги араблар тарихи ва этнографияси... – Б. 298.

¹⁷ Мадамиджанова, З.М. Арабы Южного Таджикистана. автореферат М. 1994

сақлаб қолишга маълум даражада ҳаракат қилиб келишмоқда. Айниқса мустақиллик йилларда давлат томонидан миллий анъана ва қадриятларни сақлаб қолишга эътибор берилмоқда.

Оила демографик, иқтисодий, тарбиявий, маънавий-руҳий қўллаб-қувватлаш вазифалари билан бир қаторда, этномаданий анъаналаримиз, урф-одатларимиз ва қадриятларимизни асрабавайлаш, бойитиш ва уларни авлоддан-авлодга ўтказиб туришдек муҳим вазифани ҳам бажаради. Этномаданий анъаналарни сақлаш, уларни бажариш оиладаги авлодлар тўлиқлигига, улар ўртасидаги ўзаро алоқага кўп жиҳатдан боғлиқ бўлади. Оилада авлодлар қанчалик кўп ва улар қанчалик тўлиқ бўлса, бундай оилаларда миллий урф-одатлар, ахлоқ меъёрлари ва турмуш тарзига қатъий риоя қилинади. «Ақл ақлдан қувват олади», деганларидек, оилада ёшларга этномаданий қадриятлар, урф-одатларни сингдириб бориш этник ўз-ўзини англашни унутмасликнинг муҳим омили ҳисобланади. XX асрдаги ўзига хос ўзгаришлар оилавий маданиятлар трансформацион ўзгаришлари даври деб айтилиши бежиз эмас.

Марказиё Осиёда яшовчи арабларга XX асрда юз берган ижтимоий, иқтисодий, маданий ўзгаришлар ҳамда ҳудудлардаги ўзбек, тожик, қирғиз халқлари билан боғлиқ этномаданий муносабатлар бевосита ўз таъсирини кўрсатди ва бу бугунги араб оиласининг шакли, ижтимоий таркиби, оилавий маросимларида жиддий ўзгаришлар содир бўлишига олиб келди¹⁸. Айниқса, XX асрнинг 80-йилларида оилавий муносабатларда жиддий ўзгаришларни кузатиш мумкин. Атрофдаги бошқа халқлар оилавий маросимларининг эволюцияси ва трансформациясини тадқиқ қилиш шуни кўрсатдики, XXI асрдаги техника ва технологиянинг таъсири оила ва унинг ўзига хос анъанавий маросимларга янги инновацион анъаналар кириб келди. Айниқса, араб оилалари турмуш тарзи оиланинг ижтимоий муҳитини ўзгартирди. Бу эса оиланинг маълум маънода фаоллашишига сабаб бўлди. Арабларнинг оилавий маросимларида ўзбеклашиш жараёни кейинги йилларда жуда ҳам тез суръатлар билан давом этиб келмоқда. Бу, ўз навбатида, оилавий маросимларнинг трансформацияга учраши ва халқнинг турмушидаги янгича якка оилаларнинг вужудга келишига сабаб бўлди. Глобаллашув жараёнида қадимий анъанавий маросимлар йиллар ўтиши билан трансформацияга учради.

Араб оиласининг шаклланиши кўп асрларга бориб тақалиб, унинг ўзига хос локал хусусияти йиллар ўтиши билан маълум маънода ўзгарди. Араб оилалари ўзбек халқ билан ҳудудида истиқомат қилганлиги сабабли ўзбекларга хос менталитет шаклланиши жараёни кузатилади. Кейинги йилларда эса арабларнинг оилавий муносабатларига аста-секин замонавий миллий хусусиятларнинг сингиб кетиши оиланинг трансформацияга учрашида кузатилади. Дунёдаги сиёсий ўзгаришлар миллий хусусиятларнинг ўзгариши, миллийлик, динийлик хусусиятларнинг шаклланишига ўз таъсирини кўрсатди.

¹⁸ Ражабов Р. Ўзбекистондаги араблар тарихи ва этнографияси... – Б. 299.

Мустақилликнинг илк йилларидан бошлаб сиёсат, иқтисодиёт ва маънавиятга катта эътибор қаратилди. Жумладан, тарих ва этнология соҳасини ўрганишга катта эътибор қаратилмоқда, яъни соҳа мутахассислари томонидан ҳар бир халқнинг турмуш-тарзи ва маданиятининг ўзига хос хусусиятлари кенг миқёсида ўрганила бошланди. Совет тузуми даврида мафкуравий тазйиқ остида кўплаб халқларнинг миллий қадрияти, оилавий анъана, урф-одатлари, бой маданий мероси оёқости қилинди. Жумладан, анъанавий тўй маросимларига қарши мафкуравий тазйиқлар ўтказилди. Бироқ, диний ва мафкуравий жиҳатдан ўша давр оддий халқ тазйиқларга қарамасдан ўзига хос халқ анъаналарини унутмаслик ва уни келажак авлодга етказишга уринишди.

Халқларнинг этник ўзлигини англаб, миллий қадриятларини чуқурроқ ҳис қила бошлаганлиги кишиларнинг машғулотларида, урф-одатлари ва қарашларида акс этган. Уларнинг тарихий ўтмишнинг янги саҳифаларини очишга имкон берадиган анъанавий турмуш тарзи маданиятини ўрганиш долзарб масалалардан биридир¹⁹.

Маълумки, совет тузуми даврида тўй маросимининг мазмуни шакл-шамойили анча ўзгарган эди. Тўғри, илгарилари ўзбекнинг тўйида қозоқнинг полвони, қирғизнинг ўланчиси, тожикнинг устаси, туркманнинг чавандози, албатта, иззатли меҳмон сифатида қатнашган. Янги тузумга келиб бу қирралар йўқолди. «Қизилтўй», «оқшом»ларнинг кириб келиши анъанага айланиб улгурди²⁰.

Тарихдан яхши маълумки, Россия империяси босқини ва совет тузуми даврида оиланинг миллий заминларига қаттиқ зарба берилди. Коммунистик мафкура томонидан маънавий ҳаётимизга миллий хусусиятларга зид бўлган «қизил тўй», «комсомол тўйи», «байналмилал никоҳ» каби «социалистик» маросим ва урф-одатлар мажбуран, сунъий равишда тикиштирилди, муқаддас, сермаъно миллий анъана ва маросимларимиз «ўтмиш сарқити», «диний хурофот», «бидъат» деб қораланди, никоҳ ўқитишни руслар тақиқлашди, натижада, оила ва никоҳга оид азалий анъана ва урф-одатларимиз ўзининг гўзал қирраларини йўқотди²¹. Бироқ барибир шаръий никоҳлар яширинча ўқитиб келинди.

Янгича тўй, «комсомол тўй» лар 70–80-йилларда кенг миқёсда кириб келди. Янги анъаналарни ўзида мужассамлаштирган ҳолда диний урф-одатлар кераксиз ирим-сиримлардан холи равишда ўтказилган²². Бу каби маросимларнинг ўтказилиши араб халқ турмуш тарзи ва маданиятига ҳам ўз таъсирини кўрсатди.

Миллий урф-одатлар айниқса тўй маросимларида яққол акс этади. Жейнов кишлоғида балоғат ёшига етган йигитни уйлантириш учун совчилар муносиб қиз топишга ҳаракат қилади. Совчилар топган қиз куёвга маъқул келса, илк ризолик

¹⁹ Бромлей Ю. В. Современные проблемы этнографии. – М.: Наука, 1982. – С. 125.

²⁰ Сатторов М. Ўзбек удумлари. – Т.: Адолат, 2004. – Б. 112–113.

²¹ Тошева Г. С. XX асрда Қашқадарё воҳаси ўзбекларининг никоҳ тўйи маросимлари // Тарих фанлари ном... дисс. – Т., 2002. – Б. 4.

²² Миралимов. Ш. Янги анъаналар, янги одатлар. – Т.: Ёш гвардия, 1975. – Б. 26.

нишонаси сифатида «ўғри патир» ва «оқлик» юборилади. Қиз томондан бир неча бор тўйга розилик олингач, «белги қилинди» деб аталувчи кичик маросим ўтказилади.

Фотиҳа тўйидан кейин қиз томон «қатлама қайтарди» маросимини ўтказилади. Унда қайнотага жойнамоз ва сочиқ совға қилиниши шарт ҳисобланади. Тўй арафасида «Тўққиз юбориш» русуми ўтказилади. «Тўққиз юбориш» дан кейин келин куёв томонга тегишли ҳисобланади. «Тўққиз юбориш» га қадар бирор-бир сабаб билан томонлардан бири аҳддан қайтса, у кечиримли саналади. Аммо «Тўққиз юбориш» дан кейин аҳддан қайтув ҳақида гап бўлиши мумкин эмас. Агар «Тўққиз юбориш» дан сўнг, дейлик, қиз тарафда бахтсизлик содир бўлса ҳам, қиз томон куёв томоннинг хоҳишига қарши боролмайди, яъни тўйни белгиланган муддатдан кечиктирмайди²³.

Сўровнома натижасида “*XX асрнинг 60-йилларида тўй маросимларида ўзгариш юз бердими?*” деб берилган берилган саволларимизга арабларда анъанавийлик асосида замонавий тўйларни кириб келишига доир фикрларни 66 фоиз респондентлармиз жавоб беришди. Юқоридаги таҳлиллар шуни кўрсатдики, арабларда анъанавий тўй билан замонавий тўй маросимлар бир вақтда ўтказилмоқда. Яна бир биз қизиқ ҳолатни кузатиш мумкинки, арабларни 29 фоизи араблар турмуш тарзида акс экан қадимий анъаналар бугун кунда унут бўлиб кетаётганлигини таъкидлайди.

Марказиё Осиёнинг жанубий минтақаларида яшовчи арабларнинг тўй маросимлари ўзига хос бўлиб, Қашқадарё вилоятининг Миришкор туманидаги Жейнов қишлоғида биринчи марта янгича тўй маросимлари 1975 йил 1 апрелда Қудрат домла уйида бўлиб ўтган. У ўз тўйида келин ва куёв, эркак ва аёллар учун алоҳида стол-стуллар қўйиб жой қилган²⁴. Қўшни Сурхондарё вилоятида эса бирмунча аввалроқ, аниқроғи, Денов туманида биринчи марта янгича замонавий тўй маросими 1956 йилнинг ёз ойида бўлиб ўтган²⁵. Кейинчалик, 1969 йилда ака-ука Қўчар ва Тоғай полвонлар ҳам янгича тўй маросимини ўтказишган. Денов туманидаги Бағдод маҳалласида 1979 йили «қизил тўй», «комсомол тўйи»²⁶, Работ қишлоғида 1971 йил стол-стулли тўй маросими ўтказилган²⁷.

Ўзбеклар ва араблар ўртасида аралаш никоҳлар аста-секин кўпайиб борди. Ўтган асрнинг 70-йилларига келиб эса аралаш никоҳлар одатий ҳолга айланиб қолди. Умуман, этник жараёнларда аралаш никоҳларнинг роли катта. Зеро, ўзга этнога қавм элементларини олиб киришда фақат никоҳгина энг қулай йўллардан ҳисобланади. Жумладан, Ю.В. Бромлейнинг²⁸ фикрига кўра, этномаданий ўзликни англашда аралаш никоҳ миллатлараро алоқаларни келтириб чиқаради. Тадқиқотларимизда Жейнов ва

²³ Ражабов Р. Ўзбекистон араблари // Мозийдан садо. – Т., 2004. – № 2 (22). – Б. 39.

²⁴ Дала ёзувлари. Қашқадарё вилояти Миришкор тумани Жейнов қишлоғи, 2011 йил.

²⁵ Дала ёзувлари. Сурхондарё вилояти Денов тумани Юрчи қишлоғи, 2011 йил.

²⁶ Дала ёзувлари. Сурхондарё вилояти Денов тумани. Бағдод маҳалласи, 2011 йил.

²⁷ Дала ёзувлари. Сурхондарё вилояти Бойсун тумани Работ қишлоғи, 2011 йил.

²⁸ Бромлей Ю. В. Этнос и эндогамия // СЭ. – 1969. – № 6. – С. 87.

Арабхона қишлоғидаги аҳолининг 46 фоизи араб миллати вакили билан турмуш қуришганини таъкидлашди. «Сизнинг ота-онангиз қайси миллатга мансуб?», деган саволга, қўйидагича жавоб беришди, респондентларнинг 46 фоизи «ҳар иккаласи ҳам араб миллатига мансуб», деб таъкидлашди. «Отам ўзбек, онам (араб) ёки бошқа миллат вакили», деб жавоб берганлар 49 фоизни ташкил этади. Уларнинг 5 фоизи «онам араб, отам бошқа миллат вакили» деб таъкидлашган. Умуман олганда, арабларни 95 фоизини онаси араб эканлигини эътироф этишган.

Юқоридаги таҳлиллардан шундай хулоса қилиш мумкинки, йиллар ўтиши билан Марказиё Осиё арабларининг ўзига хос этномаданий ўзлиги ўзгаришларга учраган. Олимларнинг фикрича, мазкур ҳодиса организмнинг ички муҳити, генетик дастури билан боғлиқдир. Турли миллатга мансуб кишиларнинг никоҳ қуриб, аралашиб кетиши наслнинг бақувват ва кўркам бўлишини таъминлайди. Респондентлар «*Миллатлараро никоҳга қандай қарайсиз?*», деганда арабларнинг асосий қисми миллатлараро никоҳни қўллаб-қувватлашларини таъкидлашди. Аммо улар орасида наслни тоза сақлаш ва келажакда араб миллати номини асраб қолиш лозим деб ҳисобловчи респондентларни ҳам учратиш мумкин. Бироқ, аста-секин араблар этномаданий «идентикликка учради», уларни ўзбек миллий маданиятига сингиб кетган. Тадқиқотлар даврида айрим араблар ўзига хос моддий ва маънавий маданият, урф-одат ва анъанавий маросимларини сақлаб қолишга алоҳида эътибор қаратиш лозим эканлигини эътироф этишди. Респондентларнинг 48 фоизи миллатлараро никоҳни «қўллайман», 17 фоизи «қўлламайман», 35 фоизи «бетарафман», деб белгилашган. Сўровномалар натижасида 48 фоиз бошқа миллат вакиллари билан турмуш қуришни қўллайман деб таъкидлайди. Яъни араблар турмуш тарзига замонавий трансформацион жараёнлари таъсир кузатилади. Марказиё Осиё арабларининг асосий қисми турли миллат вакилидан бўлса-да, ҳозирги кунда уйланиш ва турмушга чиқиш ўринли эканлигини эътироф этишади. Яъни ҳеч ким динига ёки миллатига кўра ажратилмаган.

Юқорида номи қайд этилган туманларда араб ва рус миллатига мансуб эр-хотинлик ҳам мавжуд. Таҳлил натижалари шуни кўрсатдики, «*Сизнинг қайлигингиз қайси миллат вакили?*», деган саволга 2 фоизи респондент рус миллати вакилига уйланганлигини, «ўзбек», миллати вакиллариининг 54 фоизи, арабларнинг 14 фоизи тожик миллати вакиллари билан турмуш қуришганлигини, 30 фоизи араб миллати вакиллари билан турмуш қурганлигини таъкидлашди.

Ўтказилган сўровномалар натижасида қўйидагича хулоса қилиш мумкин. Арабларнинг катта қисми бугунги кунда ўзбек, тожик, туркман, рус ва бошқа миллат вакиллари билан оила қуришади.

«Араб бўлмаган бошқа миллат вакили билан турмуш қуришингиз мумкинми?» деб берилган саволга 50 ёшдан катта бўлган араблар араб бўлмаган миллат вакиллари билан турмуш қурмасликни таъкидлашди. Айримларнинг фикрига кўра, ҳозирги кунда ўзбек, тожик, араб миллати вакиллари бир-бирлари билан оила қуришлари мумкин. Яна бир гуруҳ респондентларни фикрича, ислом динини қабул қилган ҳар қандай миллат вакили билан турмуш қуриш бу ижобий бир ҳолат ҳисобланади. Исломий урф-одат маросимларини ўтказиб, оила қуришда ижтимоий-иқтисодий, сиёсий ва маданий-маънавий омиллар муҳим ҳисобланади.

Этносоциологик тадқиқотларда «Сиз қизингиз ёки ўғлингизнинг араб бўлмаган миллат вакили билан турмуш қуришини ёқлайсизми?» деб берилган саволга респондентларимиз томонидан турли хил фикр-мулоҳазалар айтилди. Жумладан, уларнинг фикрига кўра, этник ўзликни англаш учун биринчи навбатда ўз яқин уруғ-аймоқлари билан қуда-андачиликни сақлаб қолиш муҳим бўлса-да, ҳозирги кунда респондентларнинг асосий қисми барча миллат вакили билан турмуш қуришлари мумкин. Респондентларнинг 61 фоизи «ҳа», 26 фоизи «йўқ», 13 фоизи «жавоб

беришга қийналаман» деган жавобни белгилашган. Бироқ XX асрнинг 80-йилларидан сўнг ўзига хос бир одат, яъни ўзбек, тожик, араб, туркман ва бошқа миллат вакиллари билан турмуш қуриш анъаналари тарқалган. Аммо баъзи араблар араб миллатидан эмас, аксинча, бошқа миллат вакилидан келин олишган ёки уйлантиришганлигини эътироф этишади.

Ўзбек-араб халқлари ўртасида аралаш никоҳларининг кўпайиб боришини респондентлар этник гуруҳларнинг яқинлашуви этномаданиятга ўз таъсирини кўрсатганлиги билан изоҳлашади. Ўзгаришнинг асосий сабабларидан бири араблар 80 йиллардан бошлаб никоҳ қуриш аралашувга катта эътибор қаратишган бўлса кейинги йилларда ўзига хос араб этник ўзликни англаш жараёнида ўзбеклаши жараёни билан боғлиқдир. Шунингдек араблар турмуш-тарзида энг муҳим оила муқаддас эканлигини эътироф этишган.

Хулоса шуки, Марказий Осиё арабларининг турмуш тарзи ва урф-одатларида ўзига хос баъзи бир анъанавий оилавий маросимлар сақланиб қолган. Жумладан, бу каттага ҳурмат, кичик ва иззат, оиланинг боши эркак киши бўлиши, шунингдек, тўй каби маросимларда ўз ифодасини топган. Бу жараён маҳаллий халқ (ўзбек ва тожик) азалий қадриятлари билан ҳамоҳанг тарзда шаклланган. Арабларда оила муқаддас тушунча бўлиб, маълум бир тарихий даврдан шаклланиб келмоқда. Оилавий маросимларда анъанавийлик ва замонавийлик уйғунлашиб бормоқда, бу эса, ўз навбатида, этник ўзликни англашга ўз таъсирини кўрсатмоқда. Араблар маҳаллий халқ таркибига сингиб кетган бўлса-да, уларнинг баъзи бир миллий урф-одат, маросимлари маълум даражада сақланиб қолган. Хусусан, ислом дини билан боғлиқ никоҳ ўқитилиши, маҳр, ақиқа каби анъаналар мустақилик йилларида яна қайтадан жонланди ва халқ ҳаётида амал қилина бошлади.

Марказий Осиёда яшаб келаётган араблар билан ўзбек оиласининг ўзаро муносабатлари асрлар давомида шаклланиб келган ва улар оилада ўзаро ҳурмат, меҳр-оқибат, ғамхўрлик, аҳиллик муҳитини яратиш, қариндош-уруғлар билан алоқаларни мустаҳкамлашга хизмат қилган. Жамиятда миллий ўзига хосликни сақлашда оила ҳал қилувчи ўрин тутади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Каримов И. А. Юксак маънавият енгилмас куч. – Тошкент: Маънавият, 2008. – Б. 56.
2. Ражабов Р. Ўзбекистондаги араблар тарихи ва этнографияси... – Б. 297.
3. Мадамиджанова, З.М. Арабы Южного Таджикистана. автореферат М. 1994
4. Бромлей Ю. В. Современные проблемы этнографии. – М.: Наука, 1982. – С. 125.
5. Сатторов М. Ўзбек удумлари. – Т.: Адолат, 2004. – Б. 112–113.

6. Тошева Г. С. XX асрда Қашқадарё воҳаси ўзбекларининг никоҳ тўйи маросимлари // Тарих фанлари ном... дисс. – Т., 2002. – Б. 4.
7. Миралимов. Ш. Янги анъаналар, янги одатлар. – Т.: Ёш гвардия, 1975. – Б. 26.
8. Ражабов Р. Ўзбекистон араблари // Мозийдан садо. – Т., 2004. – № 2 (22). – Б. 39.
9. Дала ёзувлари. Қашқадарё вилояти Миришкор тумани Жейнов қишлоғи, 2011 йил.
10. Дала ёзувлари. Сурхондарё вилояти Денов тумани Юрчи қишлоғи, 2011 йил.
11. Дала ёзувлари. Сурхондарё вилояти Денов тумани. Боғдод маҳалласи, 2011 йил.
12. Дала ёзувлари. Сурхондарё вилояти Бойсун тумани Работ қишлоғи, 2011 йил.
13. Бромлей Ю. В. Этнос и эндогамия // СЭ. – 1969. – № 6. – С. 87.